

NOI CERCETĂRI ȘI SĂPĂTURI ARHEOLOGICE ÎN AȘEZĂRILE PALEOLITICE DE LA IZVORUL ALB—BICAZ

DE

FLOREA MOGOȘANU și MIHAI MATEI

În urma săpăturilor efectuate în anii 1981 și 1982, au fost obținute noi date privind stratigrafia etapelor de locuire paleolitică din cele două puncte, situate în raza satului Izvorul Alb-Bicaz: Baicu și Picioru Gol.

După cum am arătat într-o notă anterioară¹, sondajele executate în anii 1979 și 1980 atestau prezența mai multor etape de locuire gravetiană, în ambele puncte. Menționăm în aceeași notă faptul că majoritatea pieselor au fost descoperite la suprafață, datorită eroziunii puternice a solului, eroziune amplificată în ultimul sfert de veac de oscilațiile sezoniere ale nivelului apelor lacului de acumulare de la Bicaz (mai ales datorită valurilor care bat în permanență malurile, desgolindu-le). Mai trebuie amintit de asemenea faptul că, în câteva sondaje efectuate pe terasa Baicu, am descoperit, în poziție stratigrafică sigură, 85 de piese de silex la diferite adâncimi și în depozite geologice deosebite, menite — așa cum precizăm în nota mai sus amintită — să ne sugereze o anumită succesiune culturală.

Plecând de la ideea că aproape toate așezările paleolitice din zonă se găsesc pe botul teraselor, în cursul anului 1981, datorită nivelului foarte ridicat al apelor, am renunțat la săpăturile de pe terasa Baicu și ne-am concentrat cercetările asupra punctului Picioru Gol, o unitate geomorfologică deosebită, un pinten de deal care coboară în pantă, mai lină sau mai rapidă, pină în marginea lacului. Este lesne de înțeles că, datorită acțiunii gravitaționale, în punctul Picioru Gol se petrec scurgeri permanente și chiar alunecări (dislocări), în pachete, a straturilor. În două din asemenea pachete, care păstrează intactă coloana stratigrafică pe o grosime de aproximativ 2,50 m, am efectuat câteva sondaje în urma cărora au fost scoase la iveală câteva piese de silex de Prut. Poziția lor stratigrafică pare să indice prezența a două niveluri gravetiene, aparținând primei perioade de pătrundere a gravetianului oriental în țara noastră. Lipsesc pină în clipa de față dovezile care să ateste prezența așa-numitului gravetian final, constatare pe care am făcut-o încă de la început, pe baza studiului tipologic și litologic al materialelor recoltate numai de la suprafață.

În vara anului 1982, prinzind — așa cum ne-am dorit — un „sezon bun”, în care apele lacului de acumulare erau mult scăzute, ne-am apro-

¹ Florea Mogoșanu și Mihai Matei, SCIVA, 32, 1981, 3, p. 413—421.

piat cu o secțiune lungă pînă aproape de botul terasei Baicu. Spre surprinderea noastră, judecînd după felul cum sînt amplasate așezările paleolitice din zonă (numai pe botul teraselor și al dealurilor), nu am descoperit decît trei piese de menilit între 0,10—0,15 m adîncime.

Și totuși trebuia aflat locul de proveniență al celor aproximativ 700 de piese de silex, descoperite la suprafața solului, multe din ele tipice.

Cu acest gînd, am revenit la metoda inițială, practicată în anul 1979, și anume aceea de a efectua sondaje restrînse în diferite puncte ale terasei Baicu, cea mai întinsă terasă cercetată de noi pînă în momentul de față.

Încă de la primul sondaj (secțiunea a VI-a), amplasat pe latura de nord a terasei (la debarcader), în marginea vechiului vad al pîriului Izvorul Alb, am avut plăcuta surpriză de a descoperi, într-o situație stratigrafică certă, cîteva piese tipice gravetiene și, mai important, patru unelte aurignaciene. Aceste descoperiri ne-au amintit de prima secțiune, deschisă în anul 1979, singurul loc în care au fost marcate stratigrafic (prin cîteva piese, într-adevăr) toate etapele de locuire de pe terasa Baicu, inclusiv o piesă (atipică) care — socoteam noi atunci — „ar putea sugera, ținînd seama de stratigrafia unor așezări paleolitice de la Ceahlău (circa 20 km), existența pe terasa Baicu a unui strat de cultură aurignaciană”². Iată că descoperirile din 1982 vin să confirme această ipoteză.

În legătură cu centrul așezărilor gravetiene, tot în vara anului 1982, a fost revelatoare mărturisirea unui muncitor de pe șantierul nostru, care obișnuia să ne ofere an de an loturi de materiale paleolitice, fără însă de a ne preciza locul de descoperire: o bună parte din materialele gravetiene fuseseră scoase la iveală de cetățeanul nostru cu prilejul evacuării unor pivnițe sau bazine prin curțile oamenilor, care alcătuiesc cîtunul Baicu. Este, deci, explicabil „secretul” acestor descoperiri față de noi cei care avem menirea să le scoatem la lumină. O cercetare la fața locului a dus la constatarea că materialul gravetian, foarte bogat, a fost găsit între 0,90—1,20 m adîncime, într-un depozit lutos, roșcat gălbui, etaj geocronologic în care au fost descoperite primele etape de locuire ale gravetianului oriental. Sperăm că în viitor, cu mult tact și cu multă putere de convingere, să obținem permisiunea proprietarilor de a efectua săpături restrînse, nepăgubitoare, în curțile și grădinile lor.

Așadar, adunînd toate datele obținute în cei patru ani de cercetare la Izvorul Alb-Bicaz se pot trage, provizoriu, următoarele concluzii:

În punctul Picioru Gol au fost sesizate două etape de locuire gravetiană, aparținînd — așa cum am mai precizat — primei perioade a gravetianului oriental în Moldova.

Pe terasa Baicului, cu o stratigrafie verticală și orizontală mult mai complexă, au fost stabilite cinci etape de locuire paleolitică: aurignacian mijlociu, două niveluri gravetiene din prima perioadă de desfășurare a acestei culturi și alte două aparținînd perioadei finale a gravetianului.

Pentru aurignacian, cele patru piese tipice au fost prinse stratigrafic la limita de contact dintre stratul brun cu nuanțe gălbui și cu infiltrații cenușii albastrui și cu stratul de la baza profilului, alcătuit din depu-

² *Ibidem* p. 414.

neri roșcate, din ce în ce mai aprinse către adine, care acoperă aluviunile terasei³. Este vorba în primul rând de o piesă combinată, un gratoar-rabot (funcția de rabot este clar indicată de o lovitură specifică pe partea ventrală) cu laturile lungi retușate (retușe parțial scalariforme), care sugerează utilizarea lor ca racloar dublu convex. Un alt gratoar simplu pe capăt de lamă lungă, de gresie, este caracteristic aurignacianului mijlociu de pe terasele Bistriței (cursul superior). Celelalte două piese sînt burine, unul diedru de menilit și celălalt multiplu, intens folosit, de șist negru de Audia (deci, ca în toate așezările aurignaciene din zonă, nu sînt folosite decît numai rocile locale).

Pentru primele două niveluri gravetiene au fost scoase la iveală opt piese de silex, trei din primul nivel și cinci din al doilea nivel. Cele din primul nivel (care poate fi omologat cu gravetianul mijlociu, potrivit vechii periodizării) reprezintă, tipologic, un gratoar pe capăt de lamă, un fragment de lamă cu latura stîngă retușată (retușe în formă de solzi) și o lamă simplă cu urme vizibile de întrebuintare (de subliniat că toate piesele sînt din silex de Prut). Pieseile din al doilea nivel (care poate fi și el pus în legătură cu gravetianul superior de la Ceahlău) sînt mai puțin tipice: două fragmente de lamă, un fragment de nucleu și două așchii.

Pentru așa-numitul gravetian final au fost descoperite mult mai multe piese, majoritatea însă au fost recoltate de la suprafață. Numai trei piese (toate din melinit) au fost scoase la iveală din secțiunea a V-a, dinspre botul terasei; două burine plane și un fragment de lamă. Amintim că pe terasa Baicu, cu prilejul săpăturilor din 1979 și 1980 au fost distinse stratigrafic două niveluri aparținînd așa numitului gravetian final, după noi, ele aparțin ultimei perioade gravetiene, cu o desfășurare, în timp și în spațiu, destul de complexă, insuficient definită.

O ultimă remarcă privind cercetările de pe terasa Baicu se referă la faptul că, spre deosebire de celelalte așezări paleolitice din zonă, unde straturile se suprapun, concentrîndu-se — așa cum s-a mai spus — pe botul teraselor sau al dealurilor, în acest punct etapele de locuire sînt dispersate pe o suprafață de cîteva hectare. Cea mai întinsă locuire, dar sporadică, aparține ultimei perioade gravetiene, iar cea mai restrînsă, aurignacianului. Aria locuirilor celorlalte etape gravetiene, cărora le-a fost stabilită prezența și poziția stratigrafică, rămîne să fie delimitată cu prilejul cercetărilor viitoare.

În încheiere, dorim să ne oprim puțin asupra aurignacianului descoperit pe terasa Baicu, mai precis asupra poziției lui stratigrafice.

Iată, deci, o nouă dovadă, o nouă situație stratigrafică arheologică, care confirmă neîndoielnic faptul că, în jumătatea de nord a Moldovei, aurignacianul mijlociu precede cele mai timpurii valuri de pătrundere ale gravetianului oriental în această parte a țării. Situații asemănătoare au mai fost întîlnite la Dîrțu, Bistricioara-Lutărie (pe terasele Bistriței superioare, com. Ceahlău)⁴, peștera Stîncă-Ripiceni⁵ și Ripiceni-Izvor (Prutul mijlociu).⁶

³ Vezi profilul stratigrafic publicat în același loc, p. 414.

⁴ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Alexandru Păunescu, Florea Mogoșanu, Dacia, N.S., 10, 966, p. 5—116.

⁵ N. N. Moroșan, Anuarul Institutului geologic al României, 19, 1938, p. 8—32.

⁶ *Ibidem*, p. 33—52; Al. Păunescu, Dacia, N.S., 9, 1965, p. 5—31.

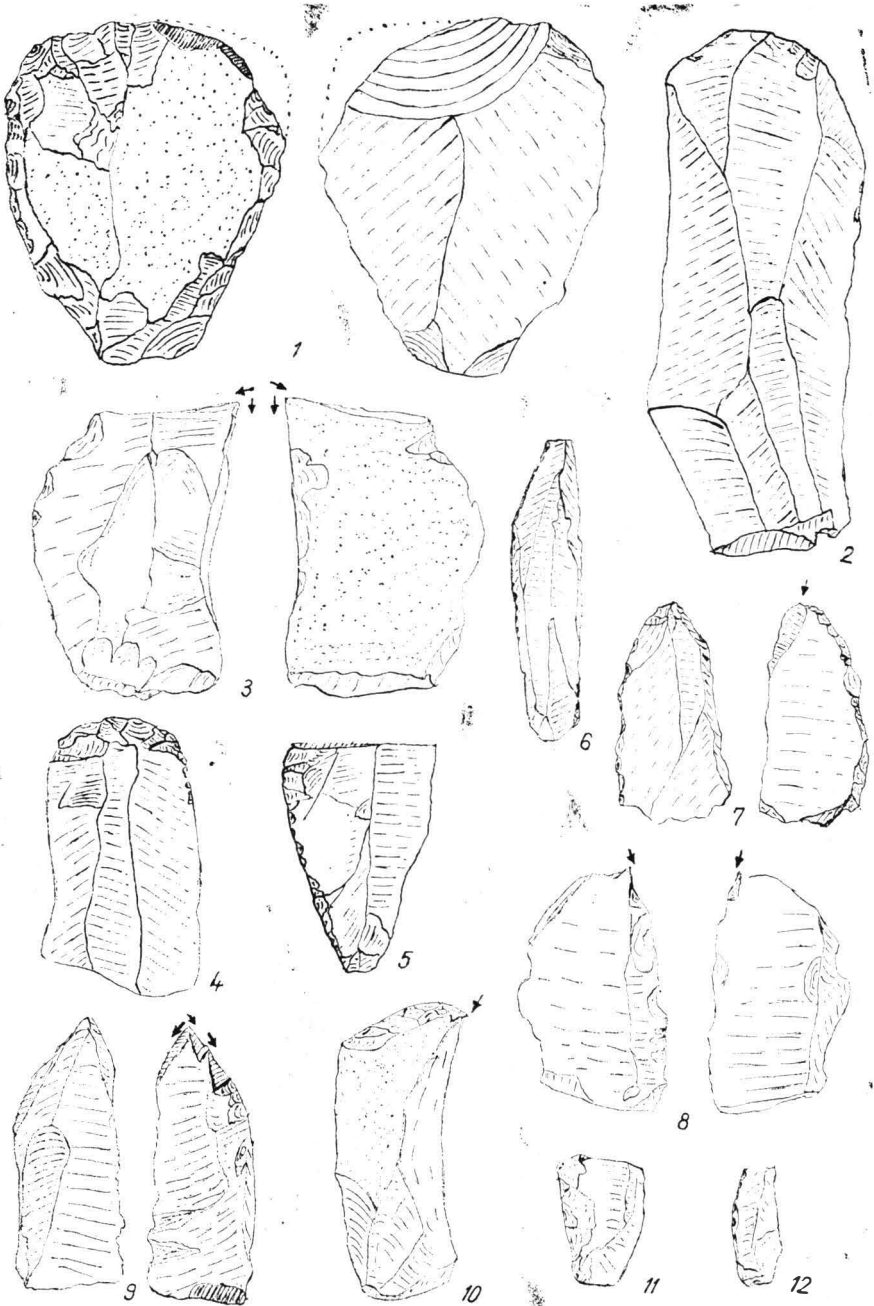

Fig. 1. Izvorul Alb-Bicaz (Baicu): 1 – 3 (aurignacian mijlociu) : 4 – 8 (gravetian). Picioaru Gol : 9–12 (gravetian).

Mai mult decît atît, se pare că decalajul cronologic dintre aurignacianul mijlociu și cea mai veche dovadă de locuire gravetiană din Moldova este destul de întins, dacă ținem seama de faptul că între aceste două culturi se interpune, în cîteva așezări, un aurignacian superior, numit deseori aurignacian pregravetian⁷. De menționat că, în zona de care ne ocupăm, nu s-a descoperit nici o așezare paleolitică care să dovedească o contemporaneitate a aurignacianului mijlociu cu gravetianul și nici măcar una care să reducă din decalajul cronologic, ce desparte în timp aceste două culturi.

De asemenea, nu pot fi ignorate nici datările absolute de C₁₄, obținute de laboratoarele din Berlin⁸ (R.D. Germană), Groningen (Olanda) și Krueger Geochron (S.U.A.), pentru așezările paleolitice de la Bistricioara-Lutărie (jud. Neamț), Lespezi (jud. Bacău), Ripiceni-Izvor, Mitoc și Crasnaleuca (jud. Botoșani), datări care fixează limitele cronologice ale aurignacianului mijlociu aproximativ între 24—27 000 de ani, iar cele ale primei perioade gravetiene (cu cel puțin patru etape de locuire) între 16—20 000 de ani (deci, o distanță de circa 4 000 de ani). Chiar dacă cineva nu ar acorda prea mult credit acestor date absolute, rămîn însă situațiile stratigrafice, clare și neîndoielnice, de neînlocuit în arheologie, care exclud total un sincronism între aurignacianul mijlociu și gravetianul din Moldova.

Ținînd seama de faptul că, în această parte a țării, au fost descoperite cele mai numeroase așezări paleolitice (eșalonate de-a lungul întregului pleistocen superior) și că pentru cele mai importante au fost obținute date absolute (realizate în laboratoare de prestigiu), la care mai pot fi adăugate și rezultatele acumulate de cercetătorii sovietici pentru regiunile învecinate, socotim că nord-estul României (Moldova) merită o nouă cercetare geocronologică⁹, un nou studiu cronostratigrafic¹⁰, cu totul aparte, care să elimine unele semne de întrebare și să pună în ordine firească succesiunea culturilor paleoliticului superior.

NOUVEAUX RECHERCHES ET FOUILLES ARCHÉOLOGIQUES DANS LES STATIONS PALÉOLITHIQUES DE IZVORUL ALB — BICAZ

RÉSUMÉ

À la suite des fouilles et recherches archéologiques effectuées en 1981—1982 dans les deux stations (Baieu et Picioru Gol) d'Izvorul Alb — Bicaz (Moldavie), de nouvelles données concernant la stratigraphie des habitats paléolithiques ont pu être obtenues. Une stratigraphie archéo-

⁷ C. S. Nicolăescu-Plopșor, Al. Păunescu, Fl. Mogoșanu, *op. cit.*, p. 23, 24.

⁸ Numai datările efectuate de acest laborator au fost publicate, restul ne sînt cunoscute dar nu au fost încă publicate (vezi: M. Bitiri și M. Cărciumaru, SCIVA, 32, 1981, 1, p. 3).

⁹ Aceasta cu atît mai mult cu cît vechea stratigrafie, bazată pe cronologia celor trei würmuri (alpină), mult prea simplă, nu mai corespunde stadiului actual al cercetărilor paleolitice (vezi plasarea primelor etape gravetiene în depozitele Würmului a).

¹⁰ S-ar putea să fie vorba numai de o reaşezare și de o redimensionare, în schema generală, a unor coloane stratigrafice deja studiate.

logique sûre a permis de déterminer cinq étapes d'habitation : un niveau Aurignacien moyen et quatre niveaux du Gravettien.

La position stratigraphique de l'Aurignacien moyen de la terrasse de Baicu (Izvorul Alb) constitue la 5e preuve pour cette zone relativement restreinte (moitié nord de la Moldavie) qui confirme, une fois de plus, l'antériorité de cette culture par rapport à l'étape gravettienne la plus ancienne. Les dates C14 obtenues dans les Laboratoires de Berlin, Groningen et Krueger Geochron (U.S.A.) viennent encore corroborer cette situation archéologique : elles marquent un décalage chronologique entre ces deux cultures d'au moins quatre millénaires.

En tenant compte du fait que c'est dans cette zone qu'ont été découvertes le plus grand nombre de stations paléolithiques (échelonnées sur toute la durée du Pléistocène supérieur), et que nous possédons pour les plus importantes d'entre elles des dates absolues (C14), auxquelles peuvent également s'ajouter les résultats des recherches archéologiques soviétiques pour les régions voisines, les auteurs désirent une recherche pluridisciplinaire, pour la réalisation d'une nouvelle chronostratigraphie, qui permette d'obtenir une succession sûre des cultures du Paléolithique supérieur du nord-est de la Roumanie.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Izvorul Alb-Bicaz (Baicu) : 1—3 (aurignacien moyen) : 4—8 (gravettien). Picioru Gol : 9—12 (gravettien).